

Nr 393.

Av herr von Heland, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försvarsväsendets ordnande.

Frågan om ordnande av civilanställningsmöjligheter för fast anställt manskap, som avgår efter uttjänt anställningstid, har i Kungl. Maj:ts proposition nr 225 med förslag till försvarsväsendets ordnande praktiskt taget helt skjutits på framtiden. Propositionen föreslår inga som helst nya civilanställningsåtgärder, ehuru det visat sig vara av behovet påkallat, då de hittills vidtagna åtgärderna endast i ringa utsträckning skapat möjligheter till fortsatt utkomst i anslutning till den militära tjänstetidens utgång. En av försvarsväsendets centrala civilanställningsbyrå upprättad och i Svensk Underbefälstidning återgiven statistik visar, att av de under och med utgången av anställningsåret 1934—1935 avgångna 2,143 beställningshavarna av manskapet endast 699 eller 32,62 % vunnit civila anställningar i samband med eller under närmaste tiden efter avskedet. Av ovan nämnda antal avgångna hade 636 varit anställda vid försvarsväsendet under 6 år och mera, och av dessa hade endast 176 eller 27,67 % vunnit civilanställningar; 460 av dessa äldre avgångna voro alltså arbetslösa efter avskedet från försvarsväsendet.

Det synes böra erinras därom, att personalorganisationen ifråga om fast anställt manskap, för att mobiliseringsbehovet av underbefäl och föregångsmän skall bli fyllt, bygger på omsättning. Endast ett fåtal av de i manskapsbeställningar anställda kunna vinna underofficersbefordran; flertalet — c:a 95 % — måste omsättas efter genomgången utbildning. De tagas alltså för att fylla en uppgift i försvarsorganisationen i anspråk i fast anställning under några år, och avskedas därefter för att stå till förfogande vid mobilisering. Systematiskt är det alltså ordnat så, att de måste avgå. Då de i allmänhet inträda i militärtjänst vid en ålder av mellan 17 och 20 år, hava de icke dessförinnan hunnit lära sig något yrke, till vilket de kunna återvända efter fullgjord militärtjänstgöring, utan äro alla praktiskt taget yrkeslösa, om man fränser vissa beställningshavare av manskapet, som under militäranställningen, t. ex. vid flottans maskinavdelningar, erhållit en utbildning, vilken är av värde vid övergång till civil verksamhet.

Ju äldre de avgående äro, desto sämre äro deras möjligheter att vinna anställningar på den allmänna arbetsmarknaden. Den omständigheten, att ynglingar taga anställningar vid försvarsväsendet under några år, leder alltså till, att dessa ynglingar därigenom försämrå sina möjligheter till fortsatt utkomst, då de icke längre få kvarstanna i militär tjänst. Under mot-

svarande år, som de varit anställda vid försvarsväsendet, hava deras jämna åriga hunnit lära sig ett yrke och som regel hava de fått stadigvarande anställning inom detta.

Statsmakterna måste anses hava förpliktelser mot dessa beställningshavare av manskapet vid försvarsväsendet, som icke kunna beredas fortsatt militär anställning, enär den militära personalorganisationen omöjliggör detta.

Föredragande departementschefen framhåller också i sitt uttalande i försvarspropositionen, att det, såväl ur rekryteringssynpunkt som med hänsyn till det avgående militärmanskapets intressen, synes vara av väsentlig vikt, att civilianställningsfrågan erhåller en tillfredsställande lösning. Han pekar på, att särskilt under de senare åren betydelsefulla åtgärder i sådant syfte vidtagits, och anser det icke uteslutet, att ytterligare förbättringar härutinnan skola kunna åstadkommas. Några direkta förslag i sådant syfte framläggas emellertid icke.

Då civilianställningsfrågan länge stått på dagordningen och varit föremål för åtskilliga utredningar, samt då vissa och i hög grad modererade förslag till åtgärder framlagts av en enhällig försvarskommission, synes det icke skäligen att än ytterligare skjuta frågan om civilianställningsåtgärders vidtagande på framtiden. Riksdagen synes i samband med att beslut fattas rörande försvarsväsendets ordnande också böra besluta om vidtagande av de åtgärder, som äro möjliga att nu genomföra.

Vad först beträffar frågan om avgående militärmanskapets tillträde till civila befattningar i statens tjänst, så hava tidigare förslag varit under övervägande, enligt vilka vissa uppräknade befattningar skulle vara absolut förbehålla avskedat militärmanskap. Mot dessa förslag framställde dock vissa civila myndigheter erinringar, i det man gjorde gällande, att vederbörande verks kvalitativa rekrytering därigenom skulle kunna äventyras. Försvarskommissionen föreslog med hänsyn till dessa invändningar, att avgående manskap vid tillsättandet av civila befattningar skulle vid *lika lämplighet* äga företräde framför annan sökande, som icke tidigare varit i statstjänst. Härigenom skulle de av vissa civila myndigheter framställda invändningarna mot det tidigare, längre gående förslaget om företrädesrätt förfalla. Föredragande departementschefen uttalar nu i propositionen, att genomförandet av detta förslag skulle innebära en avsevärd förbättring i det avgående manskapets ställning. Frågan härom är emellertid av stor räckvidd, och dess lösning enligt de av försvarskommissionen angivna riktlinjerna skulle enligt departementschefens mening »innefatta ett icke alldeles oväsentligt ingrepp i de civila myndigheternas ämbetsförvaltning». Vidare synes det departementschefen icke fullt klart, att icke vissa andra personalkategoriernas intressen därigenom skulle kunna bliva åsidosatta. Med hänsyn härtill är han icke beredd att utan ytterligare utredning taga slutlig ståndpunkt till ifrågavarande spörsmål.

Vad departementschefen anfört till stöd för sin uppfattning, att frågan om militärmanskapets tillträde till civila befattningar i statens tjänst måste underkastas ytterligare utredning, är icke övertygande. Försvarskommissionen har vid framläggande av sitt förslag i ämnet tagit hänsyn till de invändningar, som mot tidigare förslag framställts av de civila myndigheterna. Det kan icke med jag hävdas, att ett genomförande av det nu framlagda förslaget innerbär något ingrepp i de civila myndigheternas ämbetsförvaltning. Såsom ofrånkomligt villkor för militärmanskapets tillträde till civil statstjänst skulle fordras, att vederbörande skall vara för befattningen lämplig, och prövningsrätten beträffande anställningsrätten ligger ju liksom hittills hos de civila myndigheterna. Den föreslagna företrädesrätten innebär praktiskt taget intet annat, än att sökande, som innehaft anställning i statens tjänst på det militära området, skall få räkna detta såsom merit, och häruti kan icke föreligga något oberättigat. Militärmanskapet måste ju i här berörda avseende betraktas såsom transportanter från en statstjänst, som de på grund av militärorganisatoriska skäl icke kunna få bibehålla, till en statstjänst av vanlig natur. För övrigt förtjänar här erinras om, att då statens järnvägar på sin tid minskade sin personal, nådig föreskrift utfärdades därom, att denna personal med företrädesrätt skulle äga ifrågakomma till andra anställningar inom statsförvaltningen; i princip är det icke heller här fråga om något annat. Det synes icke heller föreligga fog för det antagandet, att andra personalkategoriens berättigade intressen skulle kunna bliva åsidosatta, om militärmanskapet enligt försvarskommissionens förslag beredes tillträde till civila statstjänster. De skola ju konkurrera om de civila befattningarna med sådana, som icke tidigare varit i statstjänst, medan den, som tidigare innehaft dylik befattning inom vederbörande verk eller inrättning icke undantränges. Departementschefens uttande, att andra personalintressen skulle bliva lidande, synes icke bärande, då personalintressena icke bliva lidande på, att man vid nyrekrytering av personal inom statens civila verk bereder anställning för f. d. militärmanskap, d. v. s. personal, vars duglighet tidigare prövats i statens tjänst. På grund härav synes det icke finnas något behov av att underkasta frågan ytterligare utredning, utan riksdagen synes redan nu böra hos Kungl. Maj:t anhålla, att föreskrifter med det snaraste utfärdas av innehåll, som försvarskommissionen föreslagit. Såsom kommissionen föreslagit, böra de civila myndigheterna till följd härav anmäla till den centrala civilanställningsbyrån, då nyrekrytering av personal inom vederbörande verk (motsv.) är avsedd att äga rum, för att byrån må bringa detta till civilanställnings-sökandes kännedom.

Vad här ovan föreslagits, synes också kunna genomföras beträffande av staten koncessionerade och därmed likartade företag samt sådana inrättningar, som för sin verksamhet åtnjuta bidrag av statsmedel, liksom också i

fråga om sådana berättningar hos kommuner och landsting, för vilka avlöningskostnaderna delvis bestridas av statsmedel.

Med hänsyn till de av föredragande departementschefen anförda omständigheterna torde det icke nu vara möjligt att besluta om tilldelning av arrendeegnahem åt avskedat militärmanskap. Därest arrendeegnahemsverksamheten kommer att utvidgas, bör emellertid ett visst antal dylika hem årligen avses för militärmanskap. Önskvärt är dock, att några avgående snarast möjligt tilldelas dylika arrendeegnahem, för att någon erfarenhet skall kunna vinnas rörande deras lämplighet såsom arrendatorer.

Även om möjligheter till civilianställning i allmän tjänst, där yrkesutbildning icke erfordras, öppnas och därför lämpade tilldelas arrendeegnahem, så torde likväl icke alla avgående — kanske icke ens de äldre av dessa — kunna därigenom beredas försörjningsmöjligheter.

Flertalet torde alltjämt vara hänvisade till att söka sin utkomst på den allmänna arbetsmarknaden, och därvid mötas de, såsom redan framhållits, av särskilda svårigheter, enär de med mycket få undantag sakna kunnighet i något yrke. Frågan om att bereda dem möjlighet att lära något yrke under tiden för militäranställningen eller efter uttjänt anställningstid måste därför ägnas särskild uppmärksamhet. Den gångna arbetslöshetskrisen har påvisat de särskilda svårigheterna för de arbetslösa ynglingar, vilka icke ägt någon yrkesfärdighet, och samma svårigheter hava de f. d. militäranställda och t. o. m. i ännu högre grad, enär de äro komna till högre ålder och kanske t. o. m. äro familjeförsörjare. Liksom det allmänna under den senaste tiden sökt förhjälpa ynglingar utan yrkeskunskap till utkomst genom att i särskilt inrättade skolor och anordnade yrkeskurser bibringa dem färdighet i visst yrke, så synas statsmakterna böra vidtaga åtgärder i enahanda syfte ifråga om avgående fast anställt manskap. Ett ordentligt system för att bibringa dessa s. k. lägre yrkesutbildning böra sålunda komma till stånd. Försök i denna riktning har gjorts i särskilda verkstadsskolor, som för arbetslösa unga män inrättats i Mölndal, Karlskrona och Sundsvall, och dessa skolor synas kunna stå som mönster för inrättande av särskilda civilianställningsskolor. Det av försvarskommissionen beräknade anslaget av 40.000 kronor för anordnande av civilianställningskurser, synes böra avses för dylika skolors inrättande, och beloppet bör alltså av riksdagen beräknas och uppföras på endera av nedan föreslagna sätt.

Vid sidan av dessa civilianställningsskolor, men såsom en av dessa, förutsätter jag, att poliskurserna för underbefäl skola fortfarande årligen anordnas; dessa draga ju icke några särskilda kostnader, enär eleverna på särskilt sätt täcka de med kurserna förenade kostnaderna.

Vad beträffar det ovannämnda anslaget av 40.000 kronor, så har försvarskommissionen förutsatt, att detsamma skall anvisas under fjärde huvudtiteln. Det synes emellertid mig, att det kan vara lika motiverat att anslaget ifråga anvisas under riksstatens femte huvudtitel, d. v. s. den huvud-

titel, från vilken övriga kostnader för arbetslöshetshjälp m. m. bestridas. Frågan om att förhjälpa avgående militärmanskap till civilianställning synes mig närmast vara en fråga om vidtagande av åtgärder i syfte att motverka arbetslöshet, och kostnader för kurser, som anordnas i sådant syfte, synas därför böra täckas av medel, som anvisas under den huvudtitel, som i allmänhet bar att bestrida kostnaderna för arbetslöshetshjälp.

När det gäller civilianställningsfrågans lösning måste också beaktas vikten av att omsättningen bland det fast anställda manskapet ordnas på ett systematiskt sätt. Erfarenheterna hava bestämt givit vid handen, att övergången till civil verksamhet bereder större svårigheter för den äldre beställningshavaren än för den yngre, och det är därför viktigt, att övergången sker så tidigt som möjligt. Med hänsyn tagen till att man inom vissa civila verk och inrättningar ävensom hos vissa privata företagare icke gärna anställer sökande, som uppnått 28 års ålder eller däröver, är det önskligt, att omsättningen inom manskapsgruppen så ordnas, att endast den, som är avsedd för befordran till beställning, som medgiver fortatt anställning vid försvarsväsendet till uppnådd pensionsålder, får kvarstå efter uppnåendet av nämnda ålder. Försvarskommissionen har med beaktande härav ävensom för att tillgodose syftemålet att få till stånd en sänkning av åldern för befordran till underofficer förordnat, att särskilda omsättningsplaner, för befordran till underofficer förordnat, att särskilda omsättningsplaner, skola utarbetas och tillämpas. I Kungl. Maj:ts proposition tages icke ställning till detta spörsmål, men det synes mig vara av den vikt, att riksdagen synes böra uttala såsom ett önskemål, att desamma utarbetas och successivt — i den mån man kan få befordringsåldern och omsättningsåldern nedbringad till nämnda levnadsålder — börja tillämpas.

För förmedling av civila anställningar åt avgående manskap måste givetvis, såsom såväl försvarskommissionen som också Kungl. Maj:t förutsätter, finnas vissa organ. Sedan några år tillbaka finnas sålunda inträttade dels ett centralt organ — försvarsväsendets centrala civilianställningsbyrå — och dels lokala civilianställningskommissioner, vilka — utom i Stockholm, där en gemensam civilianställningskommission finnes — äro organiserade inom trupperförbanden. Det synes mig, att kostnaderna också för dessa organ liksom kostnaderna för civilianställningskurser kunna belasta femte huvudtiteln, enär de äro att betrakta såsom arbetsförmedlingsorgan. Det skulle också kunna ifrågasättas, om icke det centrala organet borde inordnas i kungl. socialstyrelsen såsom en särskild avdelning inom dess byrå för arbetsförmedlingsfrågor.

Mot nuvarande organisation av civilianställningsbyrån hava också crinringar framställts, som under alla förhållanden böra beaktas. Det framgår sålunda av Kungl. Maj:ts proposition, att försvarsväsendets underbefälsförbund, som är personalsammanslutning för den personal, som närmast är beroende av byråns arbete, uttalat önskemål om byråns omorgani-

sation antingen så, att densamma direkt uppgår i försvarsdepartementet eller också bibehåller sin självständiga ställning men med viss ändring ifråga om personalorganisationen vid densamma. Om byrån icke kan inordnas i socialstyrelsen, synes det mig bättre, att densamma ingår direkt i försvarsdepartementet, än att den bibehålles vid nuvarande organisation. En särskild avdelning för handläggning av rekryterings- och civilianställningsärenden bör i sådant fall inrättas i departementet; givetvis fordrar detta en ökning av arbetskrafterna i försvarsdepartementet, men kostnaderna torde likväl komma att bli mindre än vid en självständig organisation av byrån, helst om, liksom hittills, skall erfordras en särskild ordförande med visst arvode för år. Under alla förhållanden bör ett centralt civilianställningsorgan, med hänsyn till önskvärdheten av att det fast anställda manskapet skall vara förvissat om att dess intressen ifråga om civilianställningsarbetet ständigt bevakas, definitivt inrättas i samband med att beslut fattas i försvarsfrågan.

Vad beträffar de lokala civilianställningsorganen synes någon ändring i fråga om deras organisation icke vara direkt ifrågasatt. För civilianställningskommissionen i Stockholm bör emellertid anvisas särskilt anslag och detta uppföras antingen, som ovan ifrågasatts, under femte huvudtiteln eller under för flera försvarsgrenar gemensamma anslag under fjärde huvudtiteln.

Vad beträffar civilianställningsorganens arbetsuppgifter så synas dessa böra omfatta icke allenast civilianställnings ordnande åt avgående manskap utan jämväl arbete för krigsmaktens manskapsrekrytering. Spörsmålen höra direkt samman, och såsom 1935 års riksdags revisorer i sin berättelse framhållit, måste det anses vara en otidsenlig och föga tilltalande form för anställning av personal vid försvarsväsendet, då man alltjämt vid flertalet truppförband (motsv.) begagnar sig av särskilt förordnande eller av tillfälliga rekryteringsombud. Det råder intet tvivel därom, att manskapsrekryteringen kan ordnas på tillfredsställande sätt utan anlitande av särskilda ombud. Statens organ — försvarsväsendets centrala civilianställningsbyrå samt den offentliga arbetsförmedlingen — torde utan svårighet kunna gemensamt ersätta rekryteringsombuden och manskapsrekryteringen kan därigenom förbilligas. Under budgetåret 1934/1935 har, enligt uppgifter av nämnda revisorer, vid arméns truppförband utbetalats ersättning till rekryteringsombud med 12,905 kronor, och vid marinen har under samma tid utbetalats sådan ersättning med 8,010 kronor. Det är möjligt, att dessa belopp i sin helhet icke kunna inbesparas, om rekryteringen i stället kommer att handhas av truppförbandens rekryteringsmyndigheter, försvarsväsendets centrala civilianställningsbyrå och av den offentliga arbetsförmedlingen, enär ifrågavarande organ kunna böra annonsera i ökad omfattning samt framställa särskilda upplysningshandlingar m. m. för anställningssökande, men i vart fall torde åtminstone hälften av beloppen ifråga

kunna inbesparas åt statsverket. Riksdagen synes sålunda böra besluta att anställning av personal vid försvarsväsendet i fortsättningen skall förmedlas av ovannämnda organ, d. v. s. utan anlitage av rekryteringsombud och torde riksdagen i anslutning härtill kunna, på sätt ovan nämnts, nedsetta de i Kungl. Maj:ts proposition för arméns och marinens del beräknade anslagen för rekryteringskostnader; för flygvapnets del kan någon motsvarande kostnadsminskning icke beräknas, enär man vid detta vapen icke anlitar rekryteringsombud och sålunda heller icke haft att utbetala några ersättningar för förmedlade anställningar. När det gäller kostnaderna för rekryteringsordnande kan också, liksom ifråga om kostnaderna för civilanställningsverksamheten, ifrågasättas, om icke dessa kunna hänföras till kostnader, som hava samband med arbetsförmedlingsverksamheten, d. v. s. det bör tagas i övervägande om kostnaderna i fråga kunna belasta femte i stället för fjärde huvudtiteln.

Med stöd av det sålunda anförda och i anslutning till propositionen nr 225 får jag härmed hemställa,

att riksdagen måtte,

dels besluta om vidtagande av de civilanställningsåtgärder, som ovan föreslagits, och beräkna därför erforderliga anslag,

dels för rekryteringskostnader beräkna anslag, som till beloppen bestämmas med hänsyn tagen därtill att rekryteringsombud icke skola anlitas för anställande av personal vid försvarsväsendet, samt

dels också i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utarbetande av s. k. omsättningsplaner, vilka skola ligga till grund vid handläggning av anställningsfrågor för fast anställt manskap.

Stockholm den 21 april 1936.

Erik von Heland.
